

Další informace

Zuzana Vondrová

Projektová koordinátorka
Centrum pro dopravu a energetiku
zuzana.vondrova@cde-org.cz

Sara Stojanova

Projektová koordinátorka
CEE Bankwatch Network
sara.stojanova@bankwatch.org

Anelia Stefanova

Ředitelka pro strategickou oblast
transformace
CEE Bankwatch Network
anelias@bankwatch.org

Posláním CEE Bankwatch Network je předcházet environmentálně a společensky škodlivým dopadům financování mezinárodního rozvoje a prosazovat alternativní řešení a účast veřejnosti.

Více na: bankwatch.org

Stav plánů spravedlivé územní transformace ve státech střední a východní Evropy

Zpráva z července 2021

Úvod

Předpokladem pro to, aby členské státy Evropské unie získaly přístup k Fondu pro spravedlivou transformaci (FST), jehož hodnota činí 17,5 miliard EUR, je vypracování plánů spravedlivé územní transformace (dále PSÚT).

Plány mají nastítnit očekávaný proces transformace v daných zemích, informovat o tom, které oblasti budou nejvíce zasaženy a jaké lze očekávat dopady, popsat plánované operace a způsob, jakým bude zajištěna

účast veřejnosti a sledování a hodnocení procesu. Organizace CEE Bankwatch Network se na procesu vytváření PSÚT aktivně podílí již od ledna 2020, kdy byly plány prvně zmíněny v návrhu nařízení, jež FST zřizuje. Evropská komise oznámila, že s cílem zajistit dokončení plánů do konce roku poskytne pro vypracování PSÚT technickou podporu všem 18 zemím, jež o ni zažádaly. V červenci 2020 publikovala organizace CEE Bankwatch Network seznam doporučení pro každou z částí plánů.¹

V naší průběžné zprávě z března 2021² jsme se soustředili zejména na stav příprav PSÚT v každé ze zemí, na mírná zlepšení v oblasti zajištění účasti veřejnosti a na nepřiměřeně velký vliv uhelného průmyslu na přípravu plánů.

V tomto vydání zprávy z července 2021 se i nadále soustředíme na pokračující přípravu a rozpracování plánů spravedlivé územní transformace v sedmi zemích střední a východní Evropy, jimiž jsou: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko. Zpráva přináší analýzu současného stavu PSÚT s důrazem na dvě klíčové otázky: zda jsou v souladu se zásadami partnerství EU, které vyžadují zapojení zúčastněných stran ve všech fázích plánování a rozdělování finančních prostředků EU, a jaké jsou jejich závazky v oblasti dekarbonizace a transformace energetiky. Zpráva poskytuje rovněž doporučení, jak můžou Evropská komise a vlády členských států celý proces vylepšit v nadcházejících měsících, během nichž dojde k finalizaci plánů.

I. Zásady partnerství při přípravě PSÚT

Navržený proces

Každá země si určila ministerstvo, které je příjemcem technické podpory z EU pro vypracování plánů. Tato ministerstva jsou také zodpovědná za dohled nad sestavováním plánů, včetně práce konzultantů, kteří byli najati, aby při přípravě návrhů PSÚT byli nápomocní.

- **Bulharsko** – příjemcem technické pomoci, kterou poskytuje společnost PricewaterhouseCoopers (PwC), je ministerstvo energetiky. Tým, který řídí přípravu plánu, má 15 členů a zahrnuje mezinárodní experty z PwC, zástupce ministerstev a odborníky na energetiku. Mezi nimi jsou vědci, zástupci podniků a bývalí lídři odvětví energetiky, včetně dvou bývalých manažerů uhelných elektráren, kteří jsou pro zachování uhelného průmyslu.
- **Česká republika** – Za přípravu PSÚT je zodpovědné Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Do týmu jsou zapojena i další ministerstva a samosprávy uhelných regionů a komunikaci s Evropskou komisí a týmem poskytujícím technickou podporu zajišťuje řídicí výbor. Zprávy o výsledcích technické pomoci jsou veřejně přístupné. Dvě zprávy byly publikovány v angličtině a odprezentovány na setkání Transformační platformy. V rámci technické podpory byly uspořádány dva workshopy pro nevládní organizace a malé a střední podniky, dále proběhlo několik individuálních rozhovorů se zástupci větších

¹ CEE Bankwatch Network, 'Territorial Just Transition Plan Checklist', 23. července 2020.

² CEE Bankwatch Network, 'Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe', 3. března 2021.

podniků a sektoru vládních institucí. Je pravděpodobné, že mezi Ministerstvem pro místní rozvoj a týmem poskytujícím technickou pomoc existují i další formy komunikace a koordinace.

- **Estonsko** – Proces řídí Ministerstvo financí, které stojí v čele řídicího výboru. Na místní úrovni existuje regionální platforma, která shromažďuje podklady pro nezávislou studii, jež bude schválena vládou. V Estonsku nepůsobí žádný konzultant poskytující technickou podporu.
- **Maďarsko** – Přípravu PSÚT zajišťuje Ministerstvo inovací a technologií, které pověřilo konsorcium konzultantů vedené společností KPMG, aby nashromáždilo základní informace a provedlo terénní výzkum, uskutečnilo rozhovory na téma spravedlivé transformace a vypracovalo samostatnou studii pro každou ze tří žup procházejících transformací. Společně také zorganizují řadu partnerských workshopů a konzultací.
- **Polsko** – Zatímco ministerstvo životního prostředí připravuje vnitrostátní PSÚT, probíhá souběžně sestavování plánů spravedlivé územní transformace pro každou z šesti oblastí, které tvoří uhelné regiony. Pro podoblasti bylo připraveno sedm plánů. Technickou podporu zde poskytuje společnost PwC, která je zodpovědná za přípravu PSÚT v regionech. V těchto oblastech koordinují práci na plánech spravedlivé územní transformace úřady maršálků vojvodství, které zřídily mimořádné pracovní skupiny. V nich zasedají zástupci generálních ředitelství Evropské komise, zástupci státní správy (z Ministerstva hospodářství a práce, Ministerstva investic a rozvoje, parlamentních výborů a podvýborů), a zástupci vojvodství, místních rozvojových agentur, obcí, obchodních komor, organizací z oblasti obchodu a podnikání, nevládních organizací, vědeckých organizací, výzkumných institucí, odborů a médií.
- **Rumunsko** – Příjemcem technické podpory při sestavování PSÚT je ministerstvo pro investice a evropské projekty. Konzultanti odevzdali následující výstupy: úvodní zprávu³ a strategii zapojení zúčastněných stran.⁴ Kromě toho proběhlo ve vybraných regionech celkem šest workshopů za účasti pracovních skupin a také závěrečný workshop pro všechny regiony zároveň.
- **Slovensko** – Příjemcem pomoci je ministerstvo investic, regionálního rozvoje a informatizace, jež řídí proces přípravy plánu spravedlivé územní transformace. Poradci odevzdali čtyři výstupy. Posledním výstupem je Zpráva o výzvách, potřebách a akčních plánech nejvíce postižených území, která byla ministerstvem odeslána všem členům pracovních skupin 10. května 2021. Ti se měli ke zprávě vyjádřit a poskytnout své příspěvky do 23. května 2021.

³ Frankfurt School of Finance and Management, *Support to the preparation of Territorial Just Transition Plans in Romania – D1 Inception report*, 29. prosince 2020.

⁴ Frankfurt School of Finance and Management, *Support to the preparation of Territorial Just Transition Plans in Romania - D2. REPORT ON PROPOSAL FOR A STAKEHOLDER ENGAGEMENT STRATEGY*, 6. dubna 2021.

Stav pracovních skupin

V březnové zprávě jsme uvedli, že v každé ze zemí byly sestaveny pracovní skupiny s cílem zajistit, aby byly procesy přípravy PSÚT participativní. Tato aktualizovaná zpráva se soustředí na stav pracovních skupin, které jsou pro vytvoření návrhů PSÚT klíčové.

V březnu jsme psali, že v **Bulharsku** budou pracovní skupiny sestaveny. O několik měsíců později však stále žádné neexistují. Tým technické podpory zorganizoval několik setkání s vybranými zástupci zúčastněných stran, a to obcí, podniků a nevládních organizací, aby od nich získal informace a vyjádření. Dosud není dostupná žádná zpětná vazba ani návrhy dokumentů vypracované poradci, díky nimž bychom mohli vyhodnotit, jaký zřetel byl brán na příspěvky zúčastněných stran. Hlavní pracovní skupinou v **České republice** je stále Transformační platforma, která sdružuje zhruba 30 zúčastněných stran. Setkání skupiny jsou informativní a členové jsou vybízeni k tomu, aby kladli otázky a poskytovali své komentáře týkající se PSÚT. Ovšem na regionální úrovni se to má s pracovními skupinami úplně jinak. V Karlovarském kraji jedna je, ale ve zbývajících dvou regionech, tedy v Ústeckém a v Moravskoslezském kraji, jsou transformační platformy neaktivní, nebo vůbec neexistují. V současné chvíli probíhá finalizace PSÚT: krajské úřady se rozhodují, jakým oblastem bude poskytnuta podpora a jak budou prostředky rozděleny. Kromě toho Regionální stálá konference vyhodnocuje strategické projekty a nakonec z nich vybere ty, které získají financování z FST. Regionální stálá konference je uskupení zabývající se oblastí regionálního rozvoje. Její členy vybírá vedení kraje podle zvláštních pravidel a jsou mezi nimi zástupci městských orgánů veřejné správy, podniků i nevládních organizací.

Pracovní skupiny v **Estonsku** se schází relativně pravidelně. V **Maďarsku** zorganizovalo ministerstvo inovací a technologií spolu s konsorciem technické podpory v čele s KPMG čtyři série workshopů. Pozvaní byli zejména zástupci zúčastněných stran, jimiž jsou orgány místní veřejné správy, podniky, univerzity a několik nevládních neziskových organizací, které v daných oblastech působí. V rámci tohoto částečně participativního procesu proběhly v únoru 2021 osobní rozhovory a jeden zahajující workshop v každé ze tří žup, které procházejí transformací. Následovaly SWOT workshopy v březnu, workshopy soustředěné na šíření a ověřování poznatků v polovině května a závěrečný workshop na začátku července 2021. V květnu byla se zúčastněnými stranami a partnery sdílena shrnutí návrhu studie o spravedlivé transformaci žup a také návrhy výzev pro projekty v rámci operačního programu (Životní prostředí), aby se k nim dané subjekty vyjádřily. Tyto dokumenty a výstupy z workshopů budou začleněny do návrhů maďarských PSÚT, které budou přiloženy k novému Operačnímu programu Životní prostředí a Energetika (KEHOP+) prioritě 5 – spravedlivá transformace. Osazení skupiny zúčastněných stran zapojených do pracovních skupin se postupem času přirozeně vyvíjelo. Členové první skupiny místních partnerů, kteří byly pečlivě vybráni v každé župě, poté doporučili ještě další partnery. Autoři plánů vítali zapojení zúčastněných stran a byli připraveni je vyslechnout – bohužel však rostoucí počet zapojených lidí nevedl ke zlepšení participace.

V **Polsku** pracovní skupiny v regionech nadále působí. V progresivnějších regionech se skupiny nejspíš přemění na monitorovací výbory. V oblastech východního Velkopolska, západního Malopolska, Slezska, v okrese Valbřich (na území Dolního Slezska) a okrese Bełchatów (Lodžské vojvodství) zasedají v pracovních skupinách zástupci organizací občanské společnosti, včetně aliance Polská zelená síť (Polska Zielona Sieć). V Lublinském vojvodství nebyly nevládní

organizace do procesu přijaty a veřejnost o něm nebyla informována. Zástupci organizací zabývajících se ochranou životního prostředí, např. Polské zelené sítě, se účastní také setkání stálého podvýboru pro spravedlivou transformaci, jež spadá pod polský parlament, a jsou zváni na setkání pracovní skupiny pro plánování využití Fondu spravedlivé transformace, která probíhají na Ministerstvu investic a rozvoje.

Pracovní skupina v **rumunské** župě Gori byla aktivní a při sestavování každého z výstupů probíhala oboustranná debata a zapracování zpětné vazby. Proběhla také osobní setkání s pracovní skupinou a zástupci organizace Bankwatch se jednoho takového setkání mohli zúčastnit. Naopak pracovní skupina pro župu Hunedoara už tak aktivní nebyla. Její členové si vyžádali pouze jedno kolo zpětné vazby k závěrečnému dokumentu, což nelze považovat za skutečnou konzultaci. Na **Slovensku** práce pracovních skupin pokračuje. Její organizace vypadá nadále stejně: celostátní pracovní skupina je sestavená ze zástupců osmi různých ministerstev⁵ a za každý ze čtyř regionů (region Horní Nitra a kraje Banskobystrický, Košický a Bratislavský) funguje jedna regionální pracovní skupina. Zasedání regionálních pracovních skupin se konají každý měsíc.

Vylepšení procesu

Poslední publikovaná verze **českého** PSÚT nevykazuje žádná zlepšení, která by vedla k participativnějšímu a ambicióznějšímu procesu spravedlivé transformace. Současná verze PSÚT byla však publikovaná veřejně, což lze z hlediska transparentnosti procesu považovat za krok správným směrem. Oproti tomu v **Estonsku** nabídli úředníci, kteří jsou zodpovědní za navržení velmi specifických opatření, že budou veřejně dostupní, pokud by je ohledně plánů chtěl někdo zkontaktovat. Na tuto možnost se nahlíží jako na zlepšení. V **Maďarsku** se nevládní organizace NSC - Friends of the Earth (Národní společnost ochránců přírody – přátelé přírody Maďarsko) a několik dalších prizvaných nevládních organizací aktivně účastní konzultací a workshopů, které KPMG pořádá, a důrazně se dožadují konzultací s širší účastí a větší transparentnosti procesu. Odevzdali také řadu konkrétních doporučení, co se týče návrhů plánů. Není ale jasné, jestli tato doporučení budou do konečných PSÚT zakomponována.

Polsko zvolilo jiný, optimističtější přístup. V pěti oblastech podlehly regionální plány různým podobám veřejné konzultace (formou schůzí, workshopů, písemných připomínek a komentářů). Mezi regiony existují rozdíly co do stupně zapojení veřejnosti (např. ve východním Velkopolsku probíhá proces transparentně a participativně už od začátku, zatímco v Lublinském vojvodství nemají organizace občanské společnosti přístup k informacím týkajícím se přípravy PSÚT). V **Rumunsku** zveřejnilo Ministerstvo pro investice a evropské projekty jasný časový rozvrh celého procesu.

⁵ Ministerstvo investic, regionálního rozvoje a informatizace; Ministerstvo financí; Ministerstvo hospodářství; Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny; Ministerstvo životního prostředí; Ministerstvo zemědělství a rozvoje venkova; Ministerstvo školství, vědy, výzkumu a sportu; Ministerstvo dopravy a výstavby

Harmonogram

Harmonogramy pro vypracování plánů se také v každé zemi liší. Níže je uvedena časová osa pro nadcházející fáze v každé ze zemí.⁶

Česká republika

Červenec 2021	Vybrat strategické projekty a dokončit plán
Srpen 2021	Strategické posouzení vlivů na životní prostředí
Září 2021	Schválení PSÚT vládou
Konec roku 2021	Schválení Evropskou komisí. Dokončení znění Operačního programu Spravedlivá transformace
Začátek roku 2022	Spuštění Operačního programu Spravedlivá transformace

Estonsko

Léto 2021	Dokončení PSÚT, jednání s Evropskou komisí, semináře s partnery, vypracování konkrétních opatření
Podzim – zima 2021	Zdokonalení PSÚT na základě zpětné vazby poskytnuté Komisí, schválení PSÚT vládou
Začátek roku 2022	Schválení Komisí, zavedení opatření

Maďarsko

Jaro – léto 2021	<ul style="list-style-type: none"> • Celkem čtyři kola konzultativních workshopů – jedno za každou župu (Baranya, Boršod-Abov-Zemplín a Heves) a závěrečný čtvrtý workshop • 12. února: zahájení workshopu a rozhovorů • Březen: SWOT workshop a analýza podkladů prováděné konsorciem KPMG • V průběhu května: Prezentace návrhů shrnutí podkladových studií spolu s návrhy opatření a související on-line konzultace s župami • Začátek července: závěrečný workshop a ukončení on-line konzultací • Léto: Ministerstvo inovací a technologií finalizuje a předloží tři PSÚT Evropské komisi jako prioritu 5 v rámci Operačního programu Životní prostředí a Energetika (KEHOP+) • Léto: Tři kola připomínkového řízení mezi Evropskou komisí a Ministerstvem inovací a technologií
------------------	--

⁶ Tato sekce nezahrnuje Bulharsko, protože pro tuto zemi nejsou k dispozici žádné informace o časovém harmonogramu.

Léto – podzim 2021	Zdokonalení PSÚT na základě zpětné vazby od Evropské komise, schválení vládou
Konec roku 2021 – začátek roku 2022	Schválení Evropskou komisí, zavedení opatření

Rumunsko

27. května 2021	Setkání župních rad a odeslání návrhů plánů Ministerstvu pro investice a evropské projekty
28. května – 11. června 2021	Ministerstvo provádí analýzu dokumentů
14. – 18. června 2021	Konečné komentáře ze strany pracovních skupin

Polsko

Únor – červen 2021	Konzultace v rámci pracovních skupin
Květen – červen 2021	Veřejně přístupné konzultace v pěti regionech (východní Velkopolsko, západní Malopolsko, Slezsko, Lublin a Lodž) a otevřené schůze se zúčastněnými stranami ve dvou regionech (Slezsko a východní Velkopolsko)
Březen – červen 2021	Konzultace na Ministerstvu investic a rozvoje
Konec června 2021	Stanovené oficiální datum odeslání plánů k jednání s Evropskou komisí

Slovensko

Březen 2021	Workshopy rozdělené dle regionů s cílem vytyčit pilíře a priority pro každý z nich
Květen 2021	Ke zprávě o výzvách, potřebách a akčních plánech (výstup 4) se vyjádří regionální pracovní skupiny, celostátní pracovní skupina a Evropská komise
Květen – červen 2021	PwC připraví závěrečnou zprávu (výstup 5)
Červen 2021	PwC finalizuje výstup 4
Červen 2021	Ministerstvo předloží PSÚT Evropské komisi

Stav zapojení veřejnosti, obecné povědomí o procesu a jeho chápání

Když porovnáme současný celkový stav účasti místních aktérů a jejich chápání celého procesu se situací před třemi měsíci, zjistíme bohužel, že došlo jen k nepatrnému zlepšení. V **Bulharsku** je místní účast stále nízká. Do procesu nejsou nijak významně zapojeni místní lidé a tok informací je nedostatečný. V **České republice** jsou místní účast i porozumění procesu špatné. Informace jsou sice veřejně přístupné, ale nejsou sdílené aktivně. Větší klíčoví aktéři mají možnost se procesu účastnit, ale samotné rozhodování probíhá na Ministerstvu pro místní rozvoj. V **Estonsku** je situace podobná, ačkoli Ministerstvo financí se snaží skutečný stav krýt tím, že pořádá publicitu přitahující

akce. Těžbařské odvětví s lidmi, kteří jsou v něm zaměstnaní, nekomunikuje jasně a místo toho vydává nečekaná oznámení o ekologické transformaci, která jsou pro pracovníky akorát matoucí.

V **Maďarsku** došlo ke značnému zlepšení: v rámci pořádaných fór probíhaly inovativní formy on-line komunikace a některá doporučení vydaná nevládními organizacemi byla do plánů skutečně zapracovaná. Aktivní vyhledávání místních zúčastněných stran a pracovníků, které tento proces zasáhne, je stále omezené, což vede také k jejich omezené účasti a zapojení. Nejsilnější hlas při konzultacích měli zástupci nevládní organizace NSC - Friends of the Earth Hungary, je však třeba, aby při navrhování opatření byly více posíleny hlasy místních. Návrhy PSÚT ještě nebyly zveřejněny a osoby pozvané na fóra obdržely pouze souhrny studií a návrhů opatření. V **Rumunsku** ke změnám k lepšímu také nedošlo. Ani v jednom ze dvou uhelných regionů není zajištěná místní účast, ani porozumění procesu. Zprávy týkající se **Slovenska** jsou naopak optimistické: proces pokračuje podle vytyčených kroků a časového harmonogramu a v květnu 2021 odstartovalo zapojení mládeže do procesu transformace prostřednictvím on-line diskuzí. V **Polsku** zájem o dané téma roste, ale stále neexistuje žádný mechanismus širokého zapojení veřejnosti. Východní Velkopolsko, kde úřady zapojily všechny zúčastněné strany do procesu transformace i do konzultací, má ze všech zasažených regionů největší účast veřejnosti.

Závěry a doporučení týkající se principu partnerství a zapojení veřejnosti

Zatímco nějaká zlepšení od našeho posledního posudku z března 2021 jsou znát ve většině zemí, uplatnění principu partnerství neprobíhá optimálně a není schopno zaručit inkluzivní a transparentní proces přípravy PSÚT. Jedním z problémů je nedostatek smysluplného zapojení místních obyvatel a nedostatečný tok informací k nim plynoucích. Nedostatek místní účasti a odpovědnosti za proces transformace by mohl ohrozit úspěch spravedlivé transformace, a pokud se nezačnou včas hledat řešení, mohlo by to vést ke znepokojení ohledně plnění klimatických cílů EU. Aby byl naplněn princip partnerství a aby se zajistilo, že nebude nikdo opomenut, bychom očekávali, že Evropská komise i vlády jednotlivých států zlepší transparentnost, zvyšování povědomí a zapojení veřejnosti do příprav PSÚT a že budou věnovat zvláštní pozornost regionům, které v oblasti partnerství zaostávají. Naše konkrétní doporučení Evropské komisi a národním vládám zní následovně:

1. **Sdílejte veškeré informace o návrzích plánů (včetně přípravných dokumentů) a harmonogram přípravy PSÚT tak, aby byly veřejně dostupné.** Zvláštní úsilí by mělo být věnováno tomu, aby byly informace přístupné místním komunitám a aktivně s nimi sdílené.
2. **Zajistěte veřejný proces konzultací a strategického posouzení vlivů na životní prostředí pro všechny návrhy PSÚT.** Po vzoru Slovenska by měla být podporována a financována konzultace cílená na mládež a ženy.
3. **Vytvořte pracovní skupiny zahrnující všechny zúčastněné strany, jak to vyžaduje Evropský kodex chování pro partnerskou spolupráci,** v Bulharsku a na regionální úrovni také v oblastech, kde takové skupiny chybí (jako kraje Ústecký a Moravskoslezský v ČR a Lublinské vojvodství v Polsku).

4. Vyžadujte, aby zúčastněné strany dostávaly ke svým příspěvkům zpětnou vazbu, což je k naplnění principu partnerství nutné. Evropský kodex chování pro partnerskou spolupráci rovněž vyžaduje, aby řídicí orgány poskytovaly informace ohledně zapojení partnerů: seznam partnerů, způsoby, kterými je zajištěna jejich aktivní účast, role partnerů, výsledky konzultací a přidaná hodnota partnerů.
5. Evropská komise by měla před finalizací plánů podpořit osvědčené postupy pro zapojení veřejnosti, lepší uplatnění principu partnerství a vzájemnou výměnu postupů mezi regiony.

Maritsa Iztok, Bulharsko. Autor fotografie: Za Zemiata

II. Ambice v oblasti dekarbonizace stanovené v PSÚT

Přehled počtu připravených regionálních plánů spravedlivé územní transformace a jejich vztahy s národními dokumenty

V České republice existuje jeden celostátní Plán spravedlivé územní transformace a tři regionální: každá ze zasažených oblastí má svůj vlastní (v Ústeckém kraji je schválený, v Karlovarském kraji se zpracovává a v Moravskoslezském kraji je už zhotovený, avšak veřejně nedostupný). Regionální plány souvisí s dalšími strategiemi, které národní PSÚT zmiňuje, ale kromě tohoto plánu neexistuje jiná strategie, která by se odklonem od uhlí zabývala. Estonsko má připravený jeden plán, který je kombinací národního a regionálních plánů rozvoje pro daný region. Estonský PSÚT je propojený s vnitrostátním plánem v oblasti energetiky a klimatu. V Maďarsku představila

veřejnosti společnost KPMG souhrny tří podkladových studií týkajících se zasažených žup a návrhy opatření. Úplná znění plánů zatím nejsou veřejně dostupná.

V **Polsku** se připravuje sedm PSÚT, jeden za každý z šesti regionů a jeden národní plán. Existují ve spojitosti s vnitrostátním plánem pro spravedlivou transformaci, polskou energetickou politikou, vnitrostátním plánem v oblasti energetiky a klimatu a s vnitrostátní politikou v oblasti životního prostředí. **Rumunsko** připravuje plány pro všech šest postižených žup: Gorj, Hunedoara, Dolj, Prahova, Mureș a Galați. Plán župy Gorj souvisí s plánem restrukturalizace energetického komplexu v Olténii. Hunedoarský plán je propojený se strategií pro údolí Jiu, již připravuje společnost PwC. A na závěr **Slovensko**, kde pro čtyři regiony zapojené do spravedlivé transformace vzniká jeden společný plán.

Stav rozdělení financování z Fondu spravedlivé transformace

V případě **Bulharska** schválila Evropská komise finanční příspěvní třem uhelným regionům: Pernik, Kyustendil a Starozagorská oblast. V **České republice** je alokace prostředků rozdělena následovně: 46 % připadne Moravskoslezskému kraji, 39 % Ústeckému a 15 % Karlovarskému. Toto rozdělení však krajské úřady a místní orgány neuvítaly. **Estonská** vláda uvažovala o rozšíření svého jediného regionu zapojeného do spravedlivé transformace, kraje Ida-Virumaa, za pomoci FST, ale rychle se této myšlenky vzdala. V **Maďarsku** bude 104 miliard forintů (zhruba 300 milionů eur) z Fondu spravedlivé transformace rozděleno na třetiny mezi tři zasažené oblasti (Baranya, Heves a Boršod-Abov-Zemplín). Situace v **Polsku** se příliš nezměnila. Doposud nebylo přesně stanoveno, jak bude financování mezi regiony rozdělené. Národní program Evropské fondy pro spravedlivou transformaci bude zahrnovat rozdělení příjdu mezi horizontální projekty pokrývající všechna postižená území (vyplývá to z národního PSÚT) a také alokaci financování každému z šesti regionů (dle regionálních PSÚT). O rozdělení finančních prostředků v **Rumunsku** a na **Slovensku** se zatím jedná a ještě nepadlo konečné rozhodnutí.

Obecné cíle plánů

V tabulce níže jsou nastíněny obecné cíle PSÚT, tedy krátká shrnutí toho, co plány pro dané země představují.⁷

Země	Obecný cíl
Bulharsko	Spravedlivá transformace
Česká republika	Každý kraj si stanoví vlastní cíle a oblasti podpory
Estonsko	Hospodářská diverzifikace
Maďarsko	Vytváření pracovních míst
Polsko	Odklon regionálního hospodářství od těžby černého a hnědého uhlí, zlepšení kvality života a předcházení vzniku nežádoucích sociálních dopadů
Slovensko	Každý region má konkrétní pilíře, které jsou dále rozděleny na jednotlivé priority

⁷ Do tabulky není zahrnuto Rumunsko.

Časový harmonogram odklonu od uhlí v regionech

Země	Časový harmonogram
Bulharsko	Není stanoven žádný konečný termín odklonu od uhlí. Dne 11. července 2021 probíhají volby a je možné, že nastupující vláda o něm do konce roku rozhodne.
Česká republika	Na celostátní úrovni není stanoven žádný termín odklonu od uhlí. Vláda jednání o odklonu přesunula na konec roku. <ul style="list-style-type: none"> • Moravskoslezský kraj: těžba černého uhlí bude ukončena do dvou let (nejpozději v roce 2022). • Karlovarský kraj: jediná uhelná společnost zde působící, Sokolovská uhelná, plánuje odklon od uhlí kolem roku 2030. • Ústecký: žádný termín.
Estonsko	Výroba elektřiny spalováním ropných břidlic bude ukončena nejpozději do roku 2035. Výroba ropy z břidlic bude ukončena nejpozději do roku 2040.
Maďarsko	Dle nařízení vlády se odvětví výroby energie odkloní od uhlí do roku 2030 a do roku 2050 by měla země dosáhnout klimatické neutrality. Uzavření všech černouhelných i hnědouhelných dolů a/nebo kompletní odklon od uhlí v oblasti vytápění domácností nejsou jasnou povinnou součástí tohoto závazku.
Polsko	Polská vláda oznámila termín odklonu od uhlí do roku 2049 a jednotlivé regiony si stanovily pro odklon od uhlí vlastní data: <ul style="list-style-type: none"> • Východní Velkopolsko a Dolní Slezsko (okres Valbřich): odklon od uhlí v energetice a vytápění do roku 2030 a dosažení klimatické neutrality v okrese do roku 2040. • Lodžské vojvodství: postupné vyřazení bloků tepelné elektrárny Bełchatów z provozu proběhne v letech 2030 až 2036, čímž bude ukončena také těžba hnědého uhlí v dolech Belchatów do roku 2026 a Szczerców do roku 2038. • Lublinské vojvodství: těžba v černouhelném dole se plánuje snížit do roku 2040 o téměř 75 %. • Dolnoslezské vojvodství (okres Zgorzelec, kde se nachází hnědouhelný lom Turów): konec těžby do roku 2044. Slezsko a západní Malopolsko: ukončení těžby černého uhlí v roce 2049.
Rumunsko	Termín odklonu od černého uhlí je stanoven na rok 2032.
Slovensko	Termín odklonu od uhlí je stanoven na rok 2023.

Snížení emisí CO₂ do roku 2030

PSÚT by měly zahrnovat také odhady, do jaké míry daný plán přispěje ke snížení emisí CO₂, s ohledem na to, že si EU vytyčila cíl snížit emise skleníkových plynů do roku 2030 o 55 % ve srovnání s rokem 1990. Evropská komise už dříve konstatovala, že regiony, které nepředloží jasné plány dekarbonizace, nebudou moci financování z FST využít. **Bulharská** vláda tlačila na Brusel, aby požadavky na snížení emisí CO₂ vysvětlil. Je možné, že nová vláda sestavená po volbách z 11. července 2021 zaujme ke snižování emisí pevnější postoj.

Vláda **České republiky** odložila rozhodnutí o termínu odklonu od uhlí na konec roku, a proto jsou současné plány snižování emisí CO₂ jen velmi obecné a vágní. Národní PSÚT se zmiňuje o novém cíli EU snížit emise o 55 %, neobsahuje však žádnou časovou osu útlumu těžby uhlí ani snižování emisí. V **Estonu** dochází k odklonu od výroby elektřiny spalováním ropných břidlic a na místní úrovni se připravují cíle snížení emisí CO₂. V **Maďarsku** není snižování emisí CO₂ jedním z klíčových argumentů pro odklon od uhlí. Hlavním hnacím motorem je spíše hospodářský zájem. Roční ztráty elektrárny Mátra v roce 2020 dosáhly hodnoty ve výši třetiny celkového rozpočtu PSÚT, takže dřívější termín odklonu od uhlí by ušetřil peníze.

V **Polsku** plánuje snížit emise skleníkových plynů každý ze zmiňovaných regionů. Ve východním Velkopolsku se plánují kroky, které povedou ke snížení emisí do roku 2030 o více než 55 %. Snížení emisí CO₂ v odvětví elektřiny by do roku 2030 mělo být 90 – 95 % a v ostatních sektorech 80 – 90 % do roku 2040. Podíl obnovitelných zdrojů energie (OZE) na celkové spotřebě energie by měl stoupnout na více než 32 % a energetická účinnost by se měla zvýšit o 32,5 %. V Lodžském vojvodství (okres Belchatów) je naplánované bezmála 80% snížení emisí CO₂ do roku 2030. PSÚT západního Malopolska odkazuje na dřívější klimatické cíle EU pro rok 2030 (snížení emisí skleníkových plynů o 40 %, nárůst podílu OZE na konečné spotřebě na 32 % a zvýšení energetické účinnosti o 32,5 %). Lublinské vojvodství plánuje do roku 2030 snížit emise skleníkových plynů o 35 %. Slezsko odkazuje na cíle snížení stanovené v polském vnitrostátním plánu v oblasti energetiky a klimatu (které jsou v porovnání s cíli EU a některými jinými PSÚT z hlediska cílů snižování málo ambiciózní). A konečně Dolní Slezsko (okres Valbřich) si rovněž stanovilo cíl snížit emise CO₂ o 55 % do roku 2030 a dosáhnout klimatické neutrality by mělo v roce 2040. **Rumunské** PSÚT nevysvětlují, jak navrhovaná opatření v rámci spravedlivé transformace přispějí snížení emisí CO₂. Na **Slovensku** většině regionů chybí oficiální závazky týkající se snížení emisí CO₂. Jedinou výjimkou je region Horní Nitra, kde místní samospráva v roce 2019 potvrdila termín konce využívání uhlí ve výrobě elektřiny schválením akčního plánu pro transformaci regionu.

Stav kritérií pro výběr projektů

Stanovení kritérií pro výběr projektů je nezbytně nutné k tomu, aby bylo zajištěno, že investice, které získají podporu z FST, budou kvalitní. Tato kritéria jsou součástí investičních opatření a zainteresované strany by měly mít možnost se k nim vyjádřit, jak vyžaduje Evropský kodex chování pro partnerskou spolupráci. V této části přezkoumáváme stav kritérií pro výběr projektů v jednotlivých zemích. V některých zemích kritéria ještě stanovená nejsou, ale v jiných bylo oficiálními i neoficiálními cestami naznačeno, jak budou vypadat.

Bulharská vláda obdržela od konzultanta otázky ohledně toho, jaké projekty jsou vhodné a relevantní, a obce od konzultanta obdržely dotazník, pomocí něž mohou vyjádřit své názory a upřesnit, která kritéria pro výběr projektů se jim zdají relevantní. Návrh Operačního programu Spravedlivá transformace v **České republice** ještě nebyl zveřejněn. K dispozici jsou pouze kritéria

pro strategické projekty (včetně projektů řízených velkými společnostmi). To uvádí dokument Metodika pro sběr dat a přístupu ke strategickým projektům v Plánu spravedlivé územní transformace. Dokument rovněž říká, že strategické projekty musí splnit podmínku významného dopadu či potenciálu změny v místě realizace projektu nebo na větším území kraje. Tyto projekty patří v ČR do zvláštní typové kategorie pro větší projekty (nad 2 miliony eur v případě neinvestičních projektů a nad 8 milionů eur v případě investičních projektů), která bude zahrnuta do PSÚT a přijata vládou. Poté jsou projekty posuzovány ve třech oblastech:

- transformační potenciál, který ukazuje schopnost projektu přispět k ekonomické transformaci regionu;
- proveditelnost projektu, která ukazuje, zda se dá projekt skutečně realizovat;
- vliv na životní prostředí, který zjišťuje, zda projekt neohrozí životní prostředí.

V **Estonsku** jsou podmínky optimistické a kritéria pro výběr projektů se zdají být dostačující. Co se týče **Maďarska**, tamní projekty rekvalifikace pracovníků a rozvoje nových inovativních podniků zní slibně. Podle všeho se zdá, že autoři plánů přijali doporučení nevládních organizací, aby se drželi zásady: „plánujte jednoduše a na místní úrovni“, jinými slovy budou mít při výběru projektů přednost místní aktéři a místní řešení. **Polsko** zatím kritéria nestanovilo. **Rumunské** ministerstvo pro investice chtělo, aby projekty splňovaly kritéria Fondu pro spravedlivou transformaci a organizace Bankwatch Romania se soustředila na odstranění projektů, které je nesplňují, z PSÚT pro župu Hunedoara. Na **Slovensku** nejsou tyto informace veřejně dostupné v psané podobě, ale neoficiální zprávy naznačují, že kritéria budou shodná s cíli týkajícími se socioekonomických dopadů a vlivů na životní prostředí. Návrh PSÚT obsahuje také seznam ukazatelů pro vyhodnocování projektů. Ty sice nejsou finalizované, ale mohly by přispět k posílení zaměření na výsledky během fáze realizace.

Konkrétní témata v jednotlivých regionech

Pro každý region se země budou v plánech spravedlivé územní transformace soustředit na různá témata. Například v **Bulharsku** bude největší důraz kladen na alternativní možnost zaměstnání zasažených pracovníků, zatímco **Estonsko** se bude soustředit na odklon odvětví vytápění od ropných břidlic. **Rumunská** župa Gorj se zaměří na potenciál solární energie a Hunedoara zase na cestovní ruch. Plány pro župy Boršod-Abov-Zemplín a Heves v **Maďarsku** se zabývají zejména řešeními pro elektrárnu Mátra a novým využitím hnědouhelných dolů. Naopak v župě Baranya, která leží na jihozápadě Maďarska, zaujímá dominantní pozici průmysl cementu a stavebních materiálů, a proto postupné vyřazení elektrárny z provozu není důležitou součástí příslušného plánu. Jinak jsou plánované činnosti ve všech třech regionech docela podobné. V **Polsku** jsou ústředními tématy v každém regionu zaměstnanost a podpora transformace energetiky:

- Slezsko: podpora pro zaměstnance těžebního průmyslu a souvisejících odvětví, kteří budou transformací dotčeni; obnova znehodnocených oblastí a zřízení postindustriálních zařízení v oblastech zasažených útlumem těžby.
- Dolní Slezsko: podpora investic do malých a středních podniků – zejména za účelem vytváření nových stálých pracovních míst, snižování emisí skleníkových plynů a na podporu procesů a služeb dekarbonizace regionu.

- Východní Velkopolsko: urychlení transformace energetiky podniků navýšením podílu OZE a inovativních technologií šetrných k životnímu prostředí, dále podpora přechodu podniků na obnovitelné zdroje energie.
- Západní Malopolsko: podpora zaměstnancům těžebního průmyslu a souvisejících odvětví, kteří jsou transformací dotčeni.
- Lodžské vojvodství: podpora společnostem v oblasti transformace energetiky s cílem vytvořit udržitelná pracovní místa.
- Lublinské vojvodství: podpora obyvatelům regionu v podobě pracovních příležitostí mimo těžební průmysl, např. poskytování pomoci se založením či růstem podniků v souvislosti s vytvářením nových pracovních míst pro konkrétní cílové skupiny v nových průmyslových odvětvích.

Na **Slovensku** ministerstvo shromažďuje projekty. První várka, shromážděná ke dni 30. dubna 2021, sestávala ze zhruba 350 projektů v celkové investiční hodnotě 6 miliard eur. Ministerstvo je chce rozdělit do tří skupin: strategické projekty, podpora malým a středním podnikům a podpora inovací, vědy a obnovitelné energie.

Příležitosti a hrozby

Největší hrozbou pro **Bulharsko** jsou oligarchové, kteří se snaží skrze tyto plány získat peníze z fondů EU. Nedostatek skutečné diskuze o cílech spravedlivé transformace a nedostatek opravdového zapojení místních samospráv a komunit do procesu jen utvrzují obavy, že plány spravedlivé transformace pomůžou pouze hrstce lidí a status quo v uhelných regionech zůstane zachován. **Česká republika** se stává transparentnější: dosud poslední verze PSÚT byla zveřejněná a bude představená veřejnosti. Kromě toho lze konstatovat, že by nemělo hrozit téměř žádné riziko, že by v této zemi získaly podporu projekty, které nejsou v souladu s klimatickými cíli, vzhledem k tomu, že podmínky v nařízení zřizujícím FST zakazují podporu plynu a fosilních paliv. Na druhou stranu však existuje velká hrozba, že značná část podpory půjde na velké projekty a velkým podnikům, zatímco zbylé činnosti a malé podniky jí obdrží jen málo. Kromě toho úspěšnost plánu ohrožuje také nedostatečné zapojení veřejnosti a malá podpora rekvalifikace zaměstnanců uhelných dolů. **Estonsko** se snaží přejít od spalování ropných břidlic k produkci ropy z břidlic, tudíž k útlumu fosilních paliv dochází pouze teoreticky. Evropská komise začala tuto strategii pokládat za spornou, což by mohlo ohrozit estonský přístup k FST.

Největší hrozbou v **Maďarsku** se zdá být skutečnost, že lví podíl financování z FST by mohl získat znečišťující průmysl, jelikož významnou část těchto prostředků může pohltit elektrárna Mátra za účelem odklonu od uhlí. Na druhou stranu v těchto regionech může vzniknout spousta nových pracovních míst a nově kvalifikovaných či rekvalifikovaných pracovníků. Teoreticky by mohly také vzniknout nové inovativní podniky. Podporu by mohly získat také projekty energetické účinnosti a rekonstrukce domácností – otázkou však je, jak „důsledné a pořádné“ tyto přestavby budou. Pokud budou výzvy a realizace správně navržené, mohly by ve všech třech župách být spuštěny místní komunitní projekty v oblasti výroby energie.

Polsko se oficiálně nezavázalo dosáhnout do roku 2050 klimatické neutrality. V tomto kontextu jsou ohlášena uzavření dolů a dosažení klimatické neutrality do roku 2040 v nejprogresivnějším ze zasažených regionů značně pozitivní zprávou, ovšem největší hrozbou i nadále zůstává

nedostatek politické vůle urychlit útlum těžby uhlí v největších uhelných regionech. Oddalují se jím konkrétní kroky a vytváření nových pracovních příležitostí. Předpokládá se, že v pěti regionech bude těžba pokračovat ještě dlouho po roce 2030. Tři regiony, které plánují uhlí dále těžit – okres Bełchatów (Lodžské vojvodství), západní Malopolsko a Lublinské vojvodství – jednají s Evropskou komisí o alokaci financování. Mezitím Evropská komise zamítla žádost o financování z FST okresu Zgorzelec, kde se nachází důl a elektrárna Turów. Komise přislíbila pomoc oblasti Slezska, přestože tam dojde k prodloužení doby těžby uhlí, vzhledem k tomu, že se v současné době jedná o největší region produkující uhlí v celé Evropě. Může se stát, že bude Evropská komise na oplátku vyžadovat urychlení procesu dekarbonizace v dané oblasti. Na **Slovensku** představuje nadále největší hrozbu nedostatek kapacit k provádění inovativních a ambiciózních projektů.

Závěry a doporučení týkající se ambicí v oblasti dekarbonizace

Hnědohlelný důl Adamów v regionu západní Velkopolsko, který ohlásil odklon od uhlí pro výrobu tepla a elektřiny do roku 2030 a dosažení klimatické neutrality do roku 2040. Autor fotografie: Adam Jaroński

Způsob přípravy plánů úzce souvisí s jejich cíli a také s tím, kdo bude z procesu spravedlivé transformace profitovat. Z dosavadního postupu je zřejmé, že v případě regionů, které zorganizovaly otevřenější a inkluzivnější procesy přípravy návrhů plánů, bylo pravděpodobnější, že proběhne diskuze o transformaci, která bude skutečně spravedlivá. Východní Velkopolsko a jeho ambiciózní cíl snížit emise do roku 2030 o více než 55 % dokazují, že regiony procházející spravedlivou transformací mohou vést celou zemi v procesu dekarbonizace a svoji nevýhodnou výchozí pozici proměnit ve výhodu. V rámci sestavování plánů probíhaly v regionu Horní Nitra dlouhé diskuze s místními komunitami a vznikly také novátorské přístupy, jako například oněch 350 nashromážděných lokálních projektů v celkové hodnotě 6 miliard eur.

Součástí nařízení, které FST zřizuje, je také seznam kritérií týkajících se dekarbonizace a transformace energetiky, jež musí každý plán splnit. Kritéria lze nalézt v seznamu doporučení

vydaném organizací CEE Bankwatch Network⁸. Po vyhodnocení těch plánů, které jsou k dispozici, konstatujeme, že ještě stále nedosahují optimální kvality. Vyzýváme Evropskou komisi a vnitrostátní orgány, aby se během jednání o návrzích plánů zabývali následujícími doporučeními:

1. **Vyhňte se tomu, aby se z PSÚT staly pouhé seznamy přání a projektů pro těžářské společnosti (ať už těžící uhlí, nebo ropné břidlice).** PSÚT musí obsahovat jasné cíle vedoucí k dosažení klimatické neutrality, jak vyžaduje nařízení zřizující FST. V současné chvíli není spojitost mezi PSÚT a vnitrostátními plány v oblasti energetiky a klimatu (NECP) evidentní ve všech plánech, ovšem i NECP jsou v některých zemích málo ambiciózní a nepřispívají nijak významně k dosažení klimatických cílů EU. Vzhledem k tomu, že se členské státy zavázaly snížit emise skleníkových plynů o alespoň 55 % a také přijaly nový právní rámec pro klima, který vstupuje v platnost v červenci, by PSÚT měly obsahovat vyšší cíle dekarbonizace než současné NECP (z nichž většina byla navržena v době platnosti bývalého cíle snížit emise skleníkových plynů o 40 %). Elektrárna Mátra je jasným důkazem, že pokles těžby uhlí a výroby energie spalováním uhlí je v pokročilém stádiu a že časné vyřazení těchto elektráren z provozu by bylo ekonomicky proveditelným řešením, jež by uvolnilo prostředky, které by se daly použít k financování alternativ.
2. **Učiňte zásadu „energetická účinnost v první řadě“ zásadním přístupem, podle nějž bude probíhat upřednostňování opatření a investic,** tak jak stanovuje nedávno přijaté nařízení o společných ustanoveních⁹ pro FST. Tato zásada je pro regiony procházející spravedlivou transformací relevantní kvůli svým hospodářským, sociálním a ekologickým benefitům – takové řešení je efektivnější a levnější a omezení plýtvání energií vede k vytvoření většího počtu pracovních míst než navýšení dodávek energií či omezování negativních dopadů vzniklých zvýšenými dodávkami.
3. **Zajistěte, aby kritéria výběru projektů, které získají financování z FST, byla transparentní a prodiskutovaná s relevantními zúčastněnými stranami.** To zaručí, že podpora z EU bude alokována mezi investice s největším transformačním dopadem, které podporují osvědčené postupy a upřednostňují kroky prováděné na místní úrovni.
4. **Zahrňte zvyšování místních kapacit pro zúčastněné strany a místní samosprávy do investičních opatření v PSÚT a technické podpory v regionech.** Při sestavování PSÚT musí regiony vzít v potaz to, že jejich výukové a kvalifikační instituce se budou muset začít orientovat na nové schopnosti, které bude potřeba uplatnit ve společnostech řídicích a budujících místní infrastrukturu, aby mohly být využity nové technologie. Aby se zajistilo pokračující úsilí místních orgánů, bude třeba rozplánovat financování přípravy místních projektů, sledování a hodnocení procesu spravedlivé transformace a naplánovat způsoby zvyšování povědomí a konzultací s veřejností.

⁸ CEE Bankwatch Network, [‘Territorial Just Transition Plan Checklist’](#).

⁹ Evropský parlament a Rada Evropské unie, [NARIŽENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY \(EU\) 2021/1060](#), 24. června 2021.

Tato publikace byla vyhotovena za finančního přispění Evropské unie. Za obsah této publikace nese výhradní zodpovědnost CEE Bankwatch Network a v žádném případě jej nelze považovat za dokument odrážející postoj Evropské unie.

Projekt 'No time like the present: reframing political debate for the energy transformation in CEE' je financován Evropskou iniciativou na ochranu klimatu (EUKI). EUKI je nástroj financování projektů německého Spolkového ministerstva životního prostředí, ochrany přírody a bezpečnosti reaktorů (BMU). Hlavním cílem EUKI je podporovat spolupráci v oblasti klimatu v rámci Evropské unie za účelem snížení emisí skleníkových plynů. Toho dosahuje prostřednictvím posilování přeshraničních dialogů a spolupráce, jakož i výměny znalostí a zkušeností.

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

based on a decision of the German Bundestag